

LA PREDICACIÓ

Jaume Mateu
(CLT-UAB)

jaume.mateu@uab.cat

Curs ICE-GrOC, 29 d'octubre de 2016

Centre de Lingüística Teòrica

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Filologia Catalana
Departamento de Filología Española

LA PREDICACIÓ

La predicació en el currículum d'ESO i Batxillerat: teoria i pràctica

LA PREDICACIÓ

- Bosque, I. & J. Gutiérrez-Rexach (2009). “Cap. 5. Léxico y sintaxis”. Íd. *Fundamentos de sintaxis formal*. Madrid: Akal.
- Mateu, J. (2014). “La predicación”. Espinal, M. T. (coord.), J. Macià, J. Mateu & J. Quer. *Semántica*. Madrid: Akal, p. 185-222.
- Mateu, J. (2016). “La estructura argumental”. Gallego, Á. J. (ed.). *Perspectivas de sintaxis formal*. Madrid: Akal, p. 111-148.

LA PREDICACIÓ

- Què és un **predicat**?
- Què és un **argument**?

- Què és un **paper temàtic**?

LA PREDICACIÓ

Predicat: l'element que assigna paper(s) temàtic(s).

Argument: l'element seleccionat per un predicat del qual rep un paper temàtic.

LA PREDICACIÓ

Paper temàtic = funció semàntica

Funció semàntica # funció sintàctica

Funcions semàntiques = *agent, causa, experimentador, pacient, tema, beneficiari, origen, meta, locatiu, instrument, comitatiu, i.a.*

Funcions sintàctiques = *subjecte, complement directe, complement indirecte, complement de règim verbal, complement de N/Adj, complement predicatiu, complement circumstancial, i.a.*

LA PREDICACIÓ

□ Exercici-ESO:

- Per què el subjecte no es pot definir en termes semàntics? Subjecte: “aquell element que fa l’acció del verb”.

LA PREDICACIÓ

Subjecte: “aquell element que fa l’acció del verb”. Cf. els verbs estatus i els verbs en forma passiva:

En Joan té diners (# i la Maria també ho fa).

En Joan va ser perseguit per la policia (cf. *La policia va perseguir en Joan*).

LA PREDICACIÓ

D'acord amb el nombre d'arguments seleccionats, és habitual classificar els predicats en:

- 0) \emptyset -argumentals o avals (e.g., *Plou*).
- 1) monoargumentals o monovalents (e.g., [en Pau]_{AGENT} treballa; [en Pau]_{PACIENT} ha nascut).
- 2) biargumentals o bivalents (e.g., [El vent]_{CAUSA} va obrir [la porta]_{TEMA}; [en Pau]_{AGENT} va insistir [en la seva proposta]_{TEMA})
- 3) triargumentals o trivalents (e.g., [en Pau]_{AGENT} posa [el llibre]_{TEMA} [sobre la taula]_{LOCATIU}; [en Pau]_{AGENT} ha regalat [un llibre]_{TEMA} [a la seva mare]_{META}).

LA PREDICACIÓ

- Argument vs. adjunt.
- Els **adjunts** són elements que no són seleccionats semànticament pel predicat (e.g., *Ahir en Pau va posar la taula al menjador amb força/amb l'ajut del seu germà/voluntàriament/perquè li ho va dir la seva mare/...*).

LA PREDICACIÓ

Podem imaginar els arguments d'un predicat verbal com a participants obligatoris en una escena (cf. Tesnière 1959).

Arguments: participants o actants

Adjunts: circumstants

LA PREDICACIÓ

Exercicis-ESO:

- A què es deu el contrast següent entre "romandre" i "sopar"?

En Joan va sopar (a la cuina).

En Joan va romandre *(a la cuina).

- A què es deu el contrast següent entre "posar" i "córrer"?

En Joan va posar *(els llibres al calaix).

En Joan va córrer (la marató a Sydney).

LA PREDICACIÓ

□ Exercicis-Batxillerat:

- A què es deu el contrast següent entre “menjar” i “devorar”?

L'Eva ha menjat (pollastre).

L'Eva ha devorat *(el pollastre). Cf. *L'Eva s'ha menjat #(el pollastre)*.

Cf. L'Eva ha cantat (dues àries) / L'Eva ha llegit (tres llibres). Cf. *L'Eva s'ha llegit #(els llibres)*.

Cf. Els forts vents han trencat *(les finestres) / Els forts vents han aclarit *(el cel).

LA PREDICACIÓ

Exercici de predicació i sintaxi normativa.

- Argumenta per què és necessari el pronom a les frases següents:

- Penses participar⁺(-hi)?
- Penses renunciar⁺(-hi)?

LA PREDICACIÓ

- Hi ha lingüistes que defensen l'existència de predicats tetravalents: e.g., Bosque & Gutiérrez-Rexach (2009: 268) proposen que predicats com ara *comprar*, *transportable* i *viaje* són tetravalents.
 - a. [Juan]_{AGENT} le *compró* [a Pedro]_{ORIGEN} [su actual coche]_{TEMA} [por un precio muy razonable]_{QUANTITAT}
 - b. [Esta mercancía]_{TEMA} no es *transportable* [desde Cádiz]_{ORIGEN} [hasta Barcelona]_{META} [por carreteras secundarias]_{VIA}
 - c. [Tu]_{AGENT} *viaje* [de París]_{ORIGEN} [a Moscú]_{META} [por Frankfurt]_{VÍA}
-

LA PREDICACIÓ

- [Tu]_{AGENT} *viaje* [de París]_{ORIGEN} [a Moscú]_{META} [por Frankfurt]_{VÍA} (cf. *Juan viajó de París a Moscú por Frankfurt*).

Bosque & Gutiérrez-Rexach (2009: 270): “Los complementos de vía o trayectoria (p.ej. [*por Frankfurt*]) podrían considerarse adjuntos en lugar de argumentos, pero lo cierto es que están seleccionados semánticamente por ciertos predicados de movimiento, como aquí sucede”.

LA PREDICACIÓ

Es poden proposar també exercicis que relacionin la morfologia lèxica amb les relacions de predicació (cf. *supra*: *viaje* i *viajar*).

Exercici-Batxillerat:

Per què els papers temàtics del predicat biargumental *construir* (AGENT i TEMA) es poden heretar en el nom derivat d'A) però no en el de B)?

- A) [La construcció del pont per part dels obrers] va durar cinc mesos.
 - B) La construcció (*del pont per part dels obrers) és molt alta.
-

LA PREDICACIÓ

Bosque y Gutiérrez-Rexach (2009: 270): “los predicados seleccionan sus argumentos en función de su significado. Es más, el conjunto de argumentos de un predicado (esto es, su **estructura argumental**) representa un esqueleto de su propia definición. Así, el que un argumento de un verbo de transferencia designe al destinatario viene a significar que esa acción no puede concebirse como tal sin la participación de tal entidad”.

LA PREDICACIÓ

	<u>Como argumento</u>	<u>Como adjunto</u>
Ubicació	colocar, situar	comer, pintar
Cantidad	durar, medir	gustar, disfrutar
Manera	portarse, vestir	escribir, pensar
Compañía	bailar, hablar	pasear, navegar

Extret de Bosque-Gutiérrez Rexach (2009: 275)

LA PREDICACIÓ

“bailar con alguien”

argument → CRV

vs.

“pasear con alguien”

adjunt → CCComp.

... però hi ha alguna prova gramatical?

LA PREDICACIÓ

- Almorzábamos cerca de esta calle.
- Vivíamos cerca de esta calle.

Bosque & Gutiérrez-Rexach (2009: 284): “no se puede extraer una parte de un adjunto, pero sí una parte de un argumento”:

- *La calle de la que almorzábamos cerca.
- La calle de la que vivíamos cerca.

LA PREDICACIÓ

□ **Quants *papers temàtics* hi ha?**

Bosque & Gutiérrez-Rexach (2009: 277):

“Jacobsen (1986) observó que J.M. Anderson proponía cuatro, C. Fillmore seis, T. Langedoen dieciséis, T. Vestergaard veinticinco (...) Ciertamente, hay algo sospechoso en un sistema conceptual que deja tan en el aire la delimitación de sus elementos primitivos”.

LA PREDICACIÓ

Quants *papers temàtics* hi ha?

B-GR (2009: 277): “¿qué clase de argumento es, por ejemplo, el que encabeza la preposición *contra* con los verbos *luchar* o *abalanzarse*?; ¿y el que encabeza *entre* en el caso de *repartir*, *distribuir* o *escoger*?”

LA PREDICACIÓ

□ Quants *papers temàtics* hi ha?

- B-GR (2009: 277): “Supongamos que llamamos Contenido al argumento que representa *de agua en lleno de agua*. ¿Se trata de un papel temático distinto del que representa *en física en especializarse en física?*”.

LA PREDICACIÓ

Arguments o adjunts?

- Vam omplir el dipòsit d'aigua / amb aigua.
CRV CRV?
- El dipòsit es va omplir d'aigua. (ambigua)
- El dipòsit es va omplir amb aigua (no ambigua)
- El dipòsit és ple *d'aigua* / ??*amb aigua*.

Tenen un paper temàtic diferent "d'aigua" i "amb aigua"?
NB: el segon requereix la presència d'un agent.

LA PREDICACIÓ

Paradoxa: en alguns casos sembla que els papers temàtics són rellevants per a la gramàtica (e.g., la distinció entre verbs inergatius i verbs inacusatius: cf. [*En Joan*]_{AGENT} treballa i *Cauen* [*pedres*]_{TEMA}) però en altres casos no sembla que ho siguin.

Naturalesa “híbrida” de la noció de *paper temàtic*: → barreja de significat gramatical/estructural i significat conceptual/enciclopèdic.

LA PREDICACIÓ

a. Els forts vents van trencar el vidre.

TEMA

b. El vidre es va trencar.

c. El vidre està trencat.

d. Els llampecs van espantar la Maria.

EXPERIMENTADOR

e. La Maria es va espantar.

f. La Maria està espantada.

LA PREDICACIÓ

- Cf. la distinció entre verbs inergatius i verbs inacusatius:

e.g., cf. *[En Joan]_{AGENT} treballa i Arriben [avions]_{TEMA}*.

LA PREDICACIÓ

Cf. la classificació dels verbs **predicatius** (*Llengua catalana i literatura 2-Batxillerat*, Castellnou, p. 145):

- "**transitiu**: admeten la presència d'un CD, que completa semànticament i estructuralment el verb: *Sempre dic la veritat*.

- **intransitiu**: no poden portar CD, tot i que poden exigir la presència d'un complement de règim verbal: *Cada matí corro per agafar el tren*.

- **ergatiu**: se situen entre els transitius i els intransitius. El subjecte presenta unes característiques similars al CD, és a dir, ocupa una posició postnominal (*sic* / postverbal!) i admet en alguns casos la possibilitat de la pronominalització: *Arriben ciclistes a la meta / N'arriben. S'ha trencat un gerro / Se n'ha trencat un*".

LA PREDICACIÓ

□ Exercici-Batxillerat

Argumenta a partir de proves (e.g., pronominalització de l'argument intern per *en/-ne*, formació de clàusules participials, etc.) si els verbs *arribar* i *roncar* són inacusatius o inergatius.

Arriben avions / N'arriben / Un cop arribats els avions,...

*Ronquen nens / *En ronquen / *Un cop roncats els nens, ...

LA PREDICACIÓ

- Concepció **transcategorial** de la noció de **predicat** (cf. verbs predicatius i complements predicatius).

Cf. la classificació **categorial** dels complements **predicatus** (*Llengua catalana i literatura 2-Batxillerat*, Castellnou, p. 218):

La Gemma es mostrava nerviosa. (SAdj)

Va ser nomenat candidat a la presidència. (SN)

Va quedar-se de pedra. (SPrep)

Vaig trobar l'oncle molt bé. (SAdv)

El tenen pel que no és. (Or. Subord.)

LA PREDICACIÓ

Cf. la classificació dels complements **predicatius** (*Llengua catalana i literatura 2-Batxillerat*, Castellnou, p. 218):

1) Complementes predicatius orientats al subjecte: obligatoris (*Va posar-se nerviós*) i no obligatoris (*Caminava content*).

2) Complementes predicatius orientats al CD: obligatoris (*Van declarar el premi desert*) i no obligatoris (*Van servir-nos la crema freda*).

LA PREDICACIÓ

Predicació primària i predicació **secundària**:

- a. Considero la Maria **intel·ligent**.
- b. Et feia **a París**.

Pel que fa als verbs copulatius/atributius o semicopulatius, sovint es diu que el verb no és el predicat primari:

- c. En Joan és/sembla simpàtic.
- d. En Joan s'ha posat nerviós.

LA PREDICACIÓ

Predicació primària i predicació secundària:

- a. En Joan s'ha posat nerviós.
- b. En Pau ha posat nerviós en Joan.

- c. La Maria s'ha fet famosa.
- d. Aquest espectacle ha fet famosa la Maria.

LA PREDICACIÓ

- Exercici-ESO:

Comenta la possible ambigüitat de l'exemple següent:

L'estudiant va caure malalt.

LA PREDICACIÓ

□ Exercici-Batxillerat

Comenta l'ambigüitat de l'exemple següent:

El professor va deixar l'estudiant entusiasmat.

LA PREDICACIÓ

El professor va deixar l'estudiant entusiasmats.

- Complement predicatiu resultatiu orientat al complement directe (cf. *El professor va fer que l'estudiant passés a estar entusiasmats*).
- Complement predicatiu descriptiu orientat al complement directe (cf. *El professor va abandonar l'estudiant, mentre aquest darrer estava entusiasmats*).
- Complement predicatiu descriptiu orientat al subjecte (cf. *El professor va abandonar l'estudiant, mentre el primer estava entusiasmats*).
- Adjectiu participial qualificatiu complement del nucli del CD (cf. *El professor va abandonar l'estudiant entusiasmats i no pas l'avorrit*).

LA PREDICACIÓ

□ Exercici-Batxillerat

Comenta les relacions de predicació de l'exemple següent:

“El magnate sigue dominando los sondeos, pero con Ted Cruz pisándole los talones.”

(LV, 23 de desembre de 2015)

LA PREDICACIÓ

Sobre el paper temàtic de naturalesa “proposicional”:

- Un Trump presidente avergonzaria a la mitad de los estadounidenses
(Titular de LV, 23 de desembre de 2015).

- “La mitad de los estadounidenses se avergonzaria de tener un presidente como Donald Trump”. (LV, 23 de desembre de 2015).

LA PREDICACIÓ

- Exercici-Batxillerat

Comenta les relacions de predicació de l'exemple següent:

- Con Trump de presidente, la economía iría peor.

LA PREDICACIÓ

- Baños (2009: 59): “La reflexión gramatical sobre el latín, además de una gimnasia mental, supone una consolidación de los propios conocimientos gramaticales de <la lengua del alumno> (...)”.

Extret de “Cómo analizar un texto en latín: consideraciones sobre la didáctica de la Gramática Latina”, *RE(F)Class* 1.1 (2009): 50-68.

**Gramàtica
catalana/castellana**

l·latina

Gramàtica

LA PREDICACIÓ

Concepció *transcategorial* de la noció de **predicat**:

- a. Augustus **conquiescebat** (Suet. *Aug.* 78)
'L'August descansava.'

- b. Hannibale **vivo**, ... (Nep., *Han.*, 12)
'{Essent Hanníbal viu/Vivint Hanníbal/En vida d'Hanníbal}, ... '.

LA PREDICACIÓ

c. Cicerone **consule**, Catilinae coniuratio patefacta est.

`{Amb Ciceró de cònsul/Essent cònsul Ciceró/Durant el consolat de Ciceró}, es va descobrir la conjuració de Catilina`.

d. Homerus Laertem **colentem** agrum facit. (Cic. *Sen.* 54)

`Homer representa (lit. `fa`) Laertes cultivant el camp.`

LA PREDICACIÓ

El “**subjecte**” d’una predicació es pot expressar en llatí a través de diferents casos:

- a. **Augustus**_{Nom} conquiescebat.
‘L’August descansava.’
- b. **Urbe**_{Abi} capta, milites fugerunt.
‘Un cop conquerida la ciutat, els soldats van fugir.’
- c. Dico **consulem**_{Ac} venire.
‘Dic que el cònsul arriba’.

LA PREDICACIÓ

- d. Catilina consilium opprimendae **rei publicae**_{Gen} cepit (cf. *opprimendi rem publicam*)
'Catilina va prendre la decisió d'oprimir la república'.
- e. **Urbi**_{Dat} condendae locum eligerunt (cf. *ad condendam urbem / ad condendum urbem*).
'Van elegir un lloc per a fundar la ciutat'.

LA PREDICACIÓ

Predicació primària i predicació **secundària**:

- a. Considero la Maria **intel·ligent**.
- b. Feia la Maria **a París**.
- c. Feia la Maria **més simpàtica**.

Cf. Homerus Laertem **colentem** agrum facit. (Cic. *Sen.* 54)

'Homer representa (lit. 'fa') Laertes cultivant el camp.'

LA PREDICACIÓ

Amb Ciceró de cònsul, es va descobrir la conjuració de Catilina.

Cf. Cicerone consule, Catilinae coniuratio patefacta est.

“L’ablatif dit absolu <est> une proposition *raccourcie*” (Ernout - Thomas 1964: 103).

NB: Cicerone_{Abi} creato consule,.... (‘un cop elegit Ciceró cònsul’). Ex. Bassols (1956: 157-158)

Cf. veu activa: *Ciceronem*_{Ac} *consulem* *creare* (‘elegir Ciceró cònsul’) i veu passiva: *Cicero*_{Nom} *consul* *creatus* *est* (‘Ciceró va ser elegit cònsul’).

LA PREDICACIÓ

a. Piensa en su tesis **terminada**.

b. Soñaba con su novio **ahogado**.

(exs. Bosque & Gutiérrez-Rexach (2009: 427))

B&GR (2009: 427): "El que usa <(a)> no piensa en una tesis, sino en una situación, y el que usa <(b)> no sueña con una persona, sino con un estado de cosas."

Cf. les construccions de *participi dominant* del llatí:

Cum Scaevola_{Abi} **absoluto** gauderet, ... (Cic.
Orat. 2.281)

'Com s'hagués alegrat {de l'absolució d'Escèvola / del fet que Escèvola fos absolt}'.

LA PREDICACIÓ

- Un Trump presidente avergonzaría a la mitad de los estadounidenses (Titular, LV, 23 de desembre de 2015).
- “La mitad de los estadounidenses se avergonzaría de tener un presidente como Donald Trump”. (LV, 23 de desembre de 2015).

LA PREDICACIÓ

Com es realitza a la sintaxi la proposició que inclou aquesta predicació interna [["subjecte"] [predicat]]?

- a. considero [?? [SN la Maria] [SAdj intel·ligent]]
- b. feia [?? [SN la Maria] [SPrep a París]]
- c. amb [?? [SN Ciceró] [SPrep de cònsul]], es va descobrir la conjuració de Catilina.
- d. Piensa en [?? [SN su tesis] [SAdjV terminada]]

LA PREDICACIÓ

- a. considero [OR [SN la Maria] [SAdj intel·ligent]]
- b. feia [OR [SN la Maria] [SPrep a París]]
- c. amb [OR [SN Ciceró] [SPrep de cònsul]], es va descobrir la conjuració de Catilina.
- d. Piensa en [OR [SN su tesis] [SAdjV terminada]]

OR = Oració Reduïda: estructura bimembre de naturalesa proposicional (i.e., "subjecte" semàntic + predicat) **sense flexió verbal finita**.

Cf. "une proposition *raccourcie*" (Ernout - Thomas 1964: 103).

LA PREDICACIÓ

Un argument a favor de proposar l'OR (e.g., *Piensa en* [_{OR} [_{SN} *su tesis*] [_{SAdjV} *terminada*]]).

- a. Piensa en su tesis **terminada**.
- b. Juan habló con María completamente
{***borracha** / **borracho**}.
(exs. Bosque & Gutiérrez-Rexach (2009: 426-427))

LA PREDICACIÓ

- a. Piensa en [OR [SN su tesis] [SAdjV terminada]]
- b. Ab [OR [SN urbe] [SAdjV condita]]
'Des de la fundació de la ciutat'.

Bosque (2014): "La pregunta **¿dónde más ocurre esto?** es habitual en la gramática teórica, y tan solo refleja la tendencia natural a **buscar generalizaciones**".

LA PREDICACIÓ

Adjunt oracional / Complement predicatiu (cf. Hernanz 1993; Hernanz & Suñer 1999; Suñer 1988, 2002; i.a.)

- a. *Amb les finestres obertes, se sent molt el soroll del carrer.*
- b. *Al cap de quatre braçades n'havien sortit enllotats i amb els braços coberts d'algues.*

Ex. Suñer (2002: exs. (62a,c), pàg. 3064)

LA PREDICACIÓ

Fabricius demisso capite discesserat. (Cic. Clu. 58)

Lectura 1 (**adjunt oracional**): Fabrici, *un cop abaixat el cap*, se n'havia anat. Cf. l'anomenat "**ablatiu absolut**".

Lectura 2 (**compl. predicatiu**): Fabrici se n'havia anat *amb el cap abaixat/cot*.

LA PREDICACIÓ

- Lavency (1986): “L’expression *demisso capite* ferait figure d’un Ablatif absolu si, l’organisant en proposition commutable avec *cum caput demississet*, le lecteur comprenait ‘Fabricius baissa la tête (dans la situation ainsi faite), il partit (la tête baissée ou non) (...) L’interprétation la plus obvie –Fabricius garde la tête baissée- repose sur un autre type de construction syntaxique: le paradigme de l’épithète détachée <*Praedicativum*>, où contrairement à l’Ablatif absolu, ...”.

LA PREDICACIÓ

Fabricius, **demisso capite**, discesserat.

Lectura d'ablatiu absolut: cf. *Fabricius, **cum caput demisisset**, ...*

Lectura de compl. predicatiu: cf. *Fabricius, {**nudo capite/laetus/...**},*

Lavency (1986); Longrée (2014)

LA PREDICACIÓ

Dos tipus de classificacions/tipologies de predicats:

- Tipologia temàtica (segons el nombre de papers temàtics seleccionats per cada predicat).
- Tipologia lexicoaspectual:
 - Estats [-dinàmic]; [+duratiu]; [-tèlic]
 - Activitats [+dinàmic]; [+duratiu]; [-tèlic]
 - Assoliments [+dinàmic]; [-duratiu]; [+tèlic]
 - Realitzacions [+dinàmic]; [+duratiu]; [+tèlic]

LA PREDICACIÓ

- Tipologia lexicoaspectual de predicats:
 - **Estats** [-dinàmic]; [+duratiu]; [-tèlic]
 - **Activitats** [+dinàmic]; [+duratiu]; [-tèlic]
 - **Assoliments** [+dinàmic]; [-duratiu]; [+tèlic]
 - **Realitzacions** [+dinàmic]; [+duratiu]; [+tèlic]

- **Estats:** e.g., *témer els fantasmes, agradar*, etc.
- **Activitats:** e.g., *treballar, empènyer el cotxe*, etc.
- **Assoliments:** e.g., *arribar, creuar la línia*, etc.
- **Realitzacions:** e.g., *dibuixar un cercle, construir el pont*, etc.

Observacions finals

- L'ús dels "papers temàtics" pot ser útil a les classes de gramàtica a Secundària:

Alguns exemples:

- verbs intransitius agentius → inergatius
verbs intransitius no agentius → inacusatius
- predicats que seleccionen un tema proposicional (→ Oració Reduïda).

Observacions finals

- Ara bé, cal tenir present que, tal com diuen Bosque i Gutiérrez Rexach (2009), no hi ha, actualment, una teoria que delimiti prou bé el nombre i la naturalesa dels papers temàtics.
 - desconcert a l'hora d'assignar els papers temàtics als arguments.
 - desconcert a l'hora de separar els arguments dels adjunts.

Observacions finals

- Baños (2009: 59): “La reflexió gramatical sobre el llatí, además de una gimnasia mental, supone una consolidación de los propios conocimientos gramaticales de <la lengua del alumno> (...)”.

Extret de “Cómo analizar un texto en latín: consideraciones sobre la didáctica de la Gramática Latina”, *RE(F)Class* 1.1 (2009): 50-68.

Gramàtica llatina ↔ Gramàtica catalana-castellana

- Noció transcategorial de la noció de predicat.
- Estructures predicatives del llatí → català-castellà.

Gràcies!

